

ΕΛΕΝΗ Κ. ΤΣΑΜΑΔΟΥ

Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΩΝ 130.000 ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ

Μυστικές Ιστορίες

ΙΣΤΟΡΙΚΑ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Μυστικές Ιστορίες**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Ελένη Κ. Τσαμαδού
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κατερίνα Δουρίδα
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Σπυριδούλα Βονίτση

© Ελένη Κ. Τσαμαδού, 2022
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Rob Ray
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2022

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2022

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4356-0
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4357-7

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 | Publishers since 1979

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση | 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα | 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 | Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΕΛΕΝΗ Κ. ΤΣΑΜΑΔΟΥ

Μυστικές ιστορίες

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ Κ. ΤΣΑΜΑΔΟΥ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Οι θεοί πέθαναν στη Ρώμη, 2006

Η εταιρία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, 2007

Ο χορός των μυστικών, 2008

Της ζωής και της αγάπης, 2009

Ο επισκέπτης του ονείρου, 2010

Υστερόγραφο ζωής, 2013

Οι άνεμοι του χρόνου, 2016

Η εμμονή της μνήμης, 2021

Της Βίβιαν-Ινώς και της Ειρήνης

ΕΓΩ

Αγαπητοί μου, μη σας ξαφνιάζει ο τίτλος του κεφαλαίου. Μη με θεωρήσετε εγωίστρια, θα καταλάβετε στη συνέχεια.

Οι καλοί τρόποι επιβάλλουν, πριν αρχίσω να μιλώ, να συστηθώ, να δώσω το όνομά μου. Αυτό θα κάνω, αν και φοβάμαι πως θα σας μπερδέψω λιγάκι.

Λοιπόν, έχω ένα επίσημο όνομα και ένα μυστικό. Το επίσημο θα σας το αποκαλύψω αργότερα, το μυστικό όχι. Αυτό δε θα το μάθετε ποτέ. Υπάρχει λόγος.

Εκτός από το επίσημο και το μυστικό όνομα, έχω και άλλα πολλά, που μου έχουν δώσει κατά καιρούς. Κάποια είναι ταιριαστά, άλλα χαριτωμένα, και άλλα ανυπόφορα. Η τωρινή συγκάτοικός μου, όπως και άλλοι πριν από αυτήν, δεν ξέρει το επίσημο όνομά μου. Με φωνάζει με το ξενόφερτο όνομα Ματμαζέλ, που παναπεί «δεσποινίς» στα γαλλικά. Έτσι, λέει, φώναζαν την Κοκό Σανέλ, τη μεγάλη σχεδιάστρια μόδας που η συγκάτοικός μου θαυμάζει απεριόριστα – έχει

βιβλία και φωτογραφίες της παντού στο σπίτι. Μου μυρίζει λίγο σνομπισμό αυτό, δε νομίζετε; Η συγκάτοικός μου όμως λέει ότι μου έδωσε αυτό το όνομα επειδή και η γιαγιά της είχε οίκο μόδας· και έμοιαζε στην Κοκό! Καλά τώρα...

Ο λόγος που σας μιλώ είναι γιατί βαριέμαι λιγάκι. Τις περισσότερες ώρες της ημέρας κοιμάμαι, κατά προτίμηση σε σκοτεινές γωνιές, όπως είναι τα ντουλάπια. Τη νύχτα ζωντανεύω. Είμαι στο στοιχείο μου· αρχίζω τις βόλτες και τις εξερευνήσεις. Κανείς δε με ενοχλεί τότε και σε κανέναν δε μιλάω, αν δεν το θέλω εγώ.

Φαντάζομαι να καταλάβατε πως είμαι γάτα! Μάλιστα γάτα σοφή και με μεγάλη πείρα. Έχω δει και έχω μάθει πολλά: ιστορίες για ανθρώπους και ζώα, ιστορίες για γάτες. Κάποιες από αυτές τις λέω, όταν θέλω, όταν είμαι στις καλές μου, στη συγκάτοικό μου. Σε αυτήν που εσείς οι αδαείς λέτε «κυρία» μου. Τι ανοησία! Νομίζετε πως υπάρχει περίπτωση ΕΓΩ να έχω «κυρία»; Πόσο βαθιά νυχτωμένοι είσαστε! Τέλος πάντων, λέω στη συγκάτοικό μου κάποιες, μα δεν έχω αποφασίσει ακόμη αν αξίζει να την εμπιστευτώ και να τις πω όλες. Το μέλλον θα δείξει. Κάποιες από τις ιστορίες μου, πάλι, τις λέω στη μητέρα της συγκατοίκου μου. Αυτή η κυρία ξέρει αρκετά πράγματα και έχει μαντέψει το επίσημο όνομά μου, αν και μπροστά στην κόρη της με φωνάζει και αυτή Ματμαζέλ. Κάποιες ιστορίες μου, λοιπόν, η μητέρα της συγκατοίκου μου, άμα έχει κέφι, τις περνάει στον υπολογιστή της και, αφού τις συζητήσει πρώτα με τις φίλες της, την Αρετή και τη Νοέλ, τις δίνει στον εκδότη της

και γίνονται βιβλία. Εσείς μπορείτε να τις διαβάσετε – άμα αγοράσετε, φυσικά, τα βιβλία της.

Α ναι, ξέχασα να σας πω πως η συγκατοικός μου και η μητέρα της γράφουν βιβλία. Η κόρη για παιδιά, και η μητέρα για μεγάλους: δραματικές ιστορίες, με έρωτες και πάθη, και λίγη σάλτσα ιστορίας. Νομίζουν πως έχουν πρωτότυπες ιδέες. Σιγά τις πρωτότυπες! Εγώ δίνω ιδέες και φανερώνω μυστικά, όταν και όποτε θέλω.

Ξέχασα επίσης να σας πω το όνομα της συγκατοίκου μου: Ινώ. Πώς σας φαίνεται; Ωραίο όνομα, αν και δεν το πολυχρησιμοποιεί. Όταν ήταν μικρή τής κόλλησαν ένα ξενόφερτο, και έτσι την ξέρουν οι περισσότεροι – εσείς καλύτερα να μην το ξέρετε. Είπα ξενόφερτο; Αμ και εκείνο της μητέρας της τι είναι; Αυτό κι αν είναι ξενόφερτο. Έλλεν! Γιατί Έλλεν, παρακαλώ, και μάλιστα με δύο «λ»; Ελληνίδα είναι, όχι μισή Βρετανίδα, όπως η κολλητή της Νοέλ.

Η αλήθεια είναι πως το «Έλλεν» δεν είναι το πραγματικό της όνομα, το όνομα που της έδωσαν στην τελετή – τη βάφτιση εννοώ, που συνηθίζεται στα μέρη σας. «Ελένη» την είπαν, οι πιο πολλοί όμως την ξέρουν ως «Έλλεν». Ισχυρίζεται λοιπόν, έτσι της αρέσει να παριστάνει, πως πριν από αυτή Έλλεν ήταν η μία γιαγιά της, η Ελληνοαμερικανίδα. Η άλλη, η απλή Ελληνίδα, την ήθελε «Ελενίτσα», όπως ήταν και εκείνη. Η Ελληνοαμερικανίδα μητέρα της όμως δεν την είπε ποτέ «Ελενίτσα». «Έλλεν» την είπε από την πρώτη στιγμή που την είδε και την πήρε αγκαλιά. Ο πατέρας της μάλιστα έλεγε χαριτολογώντας πως με τόσο

ωραίο όνομα ο μελλοντικός γαμπρός δε θα ζητούσε προίκα. Έτσι είπε και στην καημένη τη μητέρα του, που φαίνεται λαχταρούσε να ακούσει το «Ελενίτσα», και την έπεισε τελικά ότι ήταν ωραίο όνομα το «Έλλεν». Μάλιστα. Το ξέρετε, βέβαια, πως συνηθιζόταν τότε οι γαμπροί να παίρνουν προίκα, κι όχι όπως σε κάποια μέρη, στην Αφρική για παράδειγμα, που ο γαμπρός πληρώνει τον πεθερό για να πάρει τη νύφη. Τέλος πάντων, αν είναι έτσι τα πράγματα και τη φωνάζουν στο σπίτι και οι φίλοι Έλλεν, γιατί μας μπερδεύει και χρησιμοποιεί παράλληλα και το «Ελένη», ιδίως στα βιβλία της; «*Nom de plume*», λέει. Επαγγελματικό δηλαδή; Ας αποφασίσει επιτέλους τι θέλει. Εγώ λέω πως έχει διχασμό προσωπικότητας. Κοινώς, είναι ψώνιο. Τέλος πάντων, παρ' όλα αυτά, εγώ τις συμπαθώ και τις δύο – η αλήθεια είναι την κόρη περισσότερο.

Τώρα θα σας αποκαλύψω και ένα άλλο μυστικό. Η συγγάτοικός μου και η μητέρα της έχουν και άλλα ονόματα. Μυστικά. Εγώ τα ξέρω, φυσικά, αλλά δε θα σας τα φανερώσω. Είναι επικίνδυνο να αποκαλύπτεις το μυστικό όνομα – δικό σου ή κάποιου άλλου.

Αρκετά με τον πρόλογο. Βαρέθηκα. Κάνει φοβερή ζέστη, και μια και δεν έχω κάτι καλύτερο να κάνω αποφάσισα να σας μιλήσω. Να σας διηγηθώ κάποιες από τις ιστορίες μου, αν υποσχεθείτε να με ακούσετε και να μη βαρεθείτε.

Τώρα που το σκέφτομαι, λέω να αφήσω τη μητέρα της

συγκατοίκου μου να κάνει την αρχή. Εντάξει, δεν είναι μυστικό πως τη συμπαθώ. Με αγαπάει και με φωνάζει με το πραγματικό όνομά μου – εγώ της το επιτρέπω φυσικά.

Ας αρχίσουμε λοιπόν με μια ιστορία που εκτυλίσσεται στη Σμύρνη και τον Μπουρνόβα, λίγο πριν από την καταστροφή του 1922.

Επίκαιρο, δε νομίζετε;

ΛΟΥΛΟΥ

ΜΠΟΥΡΝΟΒΑΣ (ΣΜΥΡΝΗ)

Του Κίμωνα

«Lulu, έλα, θέλω να σου δείξω κάτι. Άφησε για λίγο την Άλις».

Η φωνή του Φρέντι, λίγο επιτακτική, λίγο παρακλητική, κάνει την καρδιά της Λιλής –Λούλου, όπως τη φωνάζει ο Φρέντι– να χτυπά άτακτα στο στήθος της. Το ίδιο παθαίνει κάθε φορά που ο νέος την κοιτάζει, ή της μιλά.

Είναι τόσο όμορφος, τόσο προικισμένος... Θεέ μου, τι ωραία φωνή που έχει... Αχ, πόσο ερωτευμένη είναι με τον Φρέντι... Την αγαπά άραγε κι εκείνος; Την κοίταζε τόσο έντονα προχθές το απόγευμα, την ώρα που έπαιρναν το τσάι τους στον κήπο του εξοχικού της οικογένειάς του στον Μπουρνόβα, όταν ξαφνικά, out of the blue, άρχισε να απαγγέλλει το ποίημα του Byron «She walks in beauty». Πόσο είχε κοκκινίσει τότε! Ένωθε τα μαγουλά της να καίνε. Ντράπηκε. Χαμήλωσε τα μάτια, δεν άντεχε να βλέπει το έντονο γαλανό βλέμμα του καρφωμένο πάνω της.

«Dear me, Freddy, you are in love!»* είχε χαχανίσει τότε η Άλις, η αδελφή του. «Tell us, do tell us, who is she?»** συνέχισε να τον πειράζει.

Είχε άραγε καταλάβει; Είχε άλλος κανείς καταλάβει; Την είχε προδώσει το κοκκίνισμα του προσώπου της;

«Oh stop it, you naughty girl!»*** έκοψε την αδερφή του εκείνος.

Τώρα ο Φρέντι τη φώναζε να πάει κοντά του, λίγο πιο κει, κοντά στον φράχτη του κήπου.

Δε διστάζει ούτε στιγμή. Βεβαιώνεται πρώτα ότι οι μεγάλοι δεν ασχολούνται μαζί τους.

Ο πατέρας της και ο κύριος Τσαρλς, ο πατέρας του Φρέντι, είναι απορροφημένοι στη συζήτησή τους, όπως κάνουν κάθε φορά που συναντιούνται. Ο κύριος Τσαρλς, ο Βρετανός αδελφός του Φρέντι, είναι θερμός ομηριστής, ιδιοκτήτης και διευθυντής ενός από τα καλά αγγλικά σχολεία στη Σμύρνη, ενώ ο Ρωμιός πατέρας της είναι λόγιος: συγγραφέας, δημοσιογράφος, ιστορικός. Είναι φίλοι με κοινά ενδιαφέροντα. Αυτή τη φορά το θέμα της συζήτησης δεν είναι οι ποδηλατικοί αγώνες, ή ο «Πανιώνιος», ο αθλητικός σύλλογος του οποίου ο πατέρας της είναι ιδρυτικό μέλος, αλλά ένα άρθρο του στην εφημερίδα «Αμάλθεια» της Σμύρνης, πάνω στην ιστορία του Μπουρνόβα, του ωραίου προα-

* Ω λα λα! Φρέντι, είσαι ερωτευμένος!

** Πες μας, πες μας, παρακαλώ, ποια είναι;

*** Ω, σταμάτα, σταμάτα, άταχτο κορίτσι!

στίου της Σμύρνης. «Πρινόβαρις ήταν το όνομά του κατά τη βυζαντινή εποχή· το σημερινό Μπουρνόβας (Bornova) είναι παραφθορά του», ακούει τον πατέρα της να λέει.

Οι κυρίες, από την άλλη, η κυρία Χρυσάνθη η μητέρα της και η κυρία Χενριέτα η νύφη του Φρέντι έχουν άλλα ενδιαφέροντα. Συζητούν χαμηλόφωνα πίνοντας το τσάι τους. Όσο για την αγαπημένη της φίλη την Άλις, την αδελφή του Φρέντι, αυτή, όπως το συνηθίζει, κουνιέται ελαφρά στην κούνια που κρέμεται από τα κλαδιά ενός από τα δέντρα του κήπου του σπιτιού. Έχει τα μάτια μισόκλειστα και ονειροπολεί. Καλύτερα. Δε θα της λείψει.

Απομακρύνεται. Με βήμα ταχύ και ανυπόμονο, πάει να βρει τον Φρέντι. Θα έτρεχε, αλλά κάτι τέτοιο δεν είναι σωστό για μία νεαρά δεσποσύνη, όπως τόσες φορές της έχει υποδείξει η αυστηρή γερμανομαθημένη μητέρα της, προσπαθώντας μάταια να τιθαसेύσει τον παρορμητικό χαρακτήρα της κόρης της. Γιατί η Λιλή δεν είναι ακριβώς αυτό που θα έλεγε κανείς «φρόνιμη δεσποινίς». Δεν μπαίνει σε καλούπια. Γεμάτη ζωντάνια, είναι η χαρά της ζωής προσωποποιημένη.

Ο Φρέντι την περιμένει χαμογελαστός. Σαν αρχαίος θεός μοιάζει. Το άσπρο παντελόνι και το λευκό πουλόβερ τονίζουν υπέροχα την αθλητική κορμοστασιά του, ενώ οι ακτίνες του ήλιου κάνουν τα ξανθά μαλλιά του να μοιάζουν με φωτοστέφανο.

Της κάνει νόημα να μη μιλήσει, την παίρνει από το χέρι και την οδηγεί στην πίσω πλευρά της μικρής αποθήκης, εκεί που ο κηπουρός έχει τα εργαλεία για την περιποίηση του κήπου. Σιγά, προσεκτικά, παραμερίζει λίγα κλαδιά ενός θάμνου αποκαλύπτοντας μια τρυφερή εικόνα. Σε ένα καλάθι στρωμένο με καθαρές κουρελούδες είναι ξαπλωμένη η Κοκόνα, η γάτα του κηπουρού. Έχει μισόκλειστα μάτια –σαν να ονειρεύεται, έτσι της μοιάζει της Λιλής– ενώ πέντ’ έξι γατάκια θηλάζουν. Εικόνα γαλήνης, ευτυχίας.

«Σήμερα άνοιξαν τα μάτια τους», λέει ο Φρέντι σκύβοντας πάνω από τη γάτα και μιλώντας της τρυφερά, ενώ με σταθερές κινήσεις σηκώνει μια χιονένια μπάλα.

«Allow me, my lady», μιλάει στο γατί, «to present you Miss Lulu! You see, you have the same name».* Κρατά το γατί τρυφερά στην αγκαλιά του, το χαϊδεύει και του δίνει ένα απαλό φιλί. «Του έδωσα το όνομά σου, γιατί σου μοιάζει. Δες πόσο όμορφο είναι και πόσο τσαχπίνικο! Δες τα ματάκια του. Κρύβουν μυστικά και αταξίες σαν τα δικά σου... She is adorable, just like you».** Της βάζει το γατάκι στα χέρια. «It is yours, to remember me when I am gone!»***

Η Λιλή δεν μπορεί να μιλήσει από τη συγκίνηση. Τα χέρια του αγγίζουν τα δικά της... *Πόσο καίνε!*

* Επιτρέψτε μου, κυρία μου, να σας παρουσιάσω τη δεσποινίδα Λούλου. Βλέπετε, έχετε το ίδιο όνομα.

** Είναι αξιαγάπητη, όπως ακριβώς είσαι και εσύ.

*** Είναι δική σου. Για να με θυμάσαι όταν θα έχω φύγει.

*Maid of Smyrna, ere we part,
give me oh give me back my heart!
Or since that has left my breast,
Keep it now, and take the rest!
Hear my vow before I go,
Ζωή μου, σας αγαπώ.**

Και με μια ανάσα, προσθέτει άλλη μια παραλλαγή στο ποίημα του Byron, επίσης στα ελληνικά: «Λούλου μου, σας αγαπώ!»

Η καρδιά της Λιλής πάει να σπάσει από ευτυχία. Είναι δυνατόν! Ο Φρέντι, ο ωραίος, ο γοητευτικός Φρέντι, αυτός που ονειρεύονται όλα τα κορίτσια, της απαγγέλλει τους στίχους του Byron σαν να έχουν γραφεί για εκείνη. Και αυτό το «Λούλου μου, σας αγαπώ» με πόσο πάθος το λέει! Πριν καλά καλά το καταλάβει, την έχει πάρει αγκαλιά και ανταλλάσσουν το πρώτο –και, αλίμονο!– το τελευταίο τους φιλί.

* Η πρώτη στροφή από το ποίημα του Λόρδου Μπάιρον «Maid of Athens». Στη θέση της λέξης *Athens*, εδώ έχουμε τη λέξη *Smyrna*. Η μετάφραση που ακολουθεί για το ποίημα «Κόρη των Αθηνών» είναι του Χάρη Βλαβιανού (Ελευθεροτυπία, «Βιβλιοθήκη», 31/3/2006).

«Κόρη των Αθηνών, πριν χωριστούμε / δώστε, ω δώστε πίσω την καρδιά μου! / Αλλιώς, μια και το στήθος μου έχει αφήσει, / κρατήστε την, και πάρτε κι όλα τ' άλλα! / Τον όρκο μου ακούστε πριν χαθώ. / Ζωή μου, σας αγαπώ!»

Την επομένη ο Φρέντι φεύγει για σπουδές στην πατρίδα του την Αγγλία. Αλληλογραφούν μέσω της Άλιν. Στην αρχή τα γράμματα έρχονται τακτικά, είναι γεμάτα τρυφερότητα και ποίηση. Η Λιλή τα έχει μάθει απέξω. Τα φυλάει στο κορσάζ της. Σιγά σιγά όμως τα γράμματα αραιώνουν, και τέλος σταματούν. Η Λιλή πέφτει σε μαύρη απελπισία.

Έπαψε να με αγαπά; Βρήκε άλλη;

Και εντελώς ξαφνικά, εκεί που δεν το περιμένουν, ο Φρέντι ξαναγυρίζει στη Σμύρνη. Θα γυρίσει, αλλά η Λιλή δε θα τον ξαναδεί. Είναι πολύ άρρωστος, έτσι της ανακοίνωσε με δάκρυα η Άλιν. Δεν αφήνουν να τον δει κανείς. Μόνον η κυρία Χενριέτα, η γυναίκα του αδελφού του, που τον φροντίζει σαν νοσοκόμα· και ο γιατρός που περνάει καθημερινά. Κανείς άλλος. Μένει απομονωμένος στο σπίτι τους, στην πλατεία Φασουλά, στο κτίριο που στεγάζει το ξακουστό αγγλικό σχολείο και οικοτροφείο που ίδρυσε ο πατέρας του, ο πρώτος από την οικογένεια που ήρθε από την Αγγλία στη Σμύρνη με το όραμα της Αρχαίας Ελλάδας στην καρδιά και τη φιλοδοξία να μεταφέρει τις γνώσεις του στους νέους της Σμύρνης: Εγγλέζους, Ρωμιούς, Αρμένηδες, Εβραίους, ακόμα και Τούρκους που θα το ήθελαν. Από το δωμάτιό του, ψηλά στη σοφίτα, το μόνο που βλέπει ο άρρωστος Φρέντι είναι το καμπαναριό της Αγίας Φωτεινής και η τρίχρονη κόρη του αδελφού του, η μικρή Άιριν, που τρέχει παίζο-

ντας στον κήπο του σπιτιού· η μόνη αχτίδα φωτός στη μαυρίλα της ψυχής του.

Η Άλιν λυπάται να βλέπει τη φίλη της τόσο λυπημένη, και κρυφά από όλους κανονίζει να τη φέρει στον κήπο. Θα μπορεί να δει τον Φρέντι από μακριά, της λέει. Δεν τον βλέπει όμως· απλώς μαντεύει έναν ίσκιο πίσω από τις κουρτίνες στο παράθυρο της σοφίτας. Η Λιλή σηκώνει ψηλά τη Λούλου, να τη δει, να δει πως δεν τον έχει ξεχάσει. Δάκρυα τρέχουν από τα μάτια της. Η κουρτίνα κουνιέται λίγο και η σκιά χάνεται στο βάθος του δωματίου. Ο Φρέντι δεν αντέχει να βλέπει αυτό που έχασε.

Λίγο καιρό μετά η Άλιν θα της φέρει την είδηση του θανάτου του. Κλαίνει μαζί. Η Άλιν τον αδελφό που έχασε και η Λιλή τον έρωτα που δεν έζησε. Θα θυμάται σε όλη της τη ζωή τον Φρέντι· το ποίημα του Byron, εκείνο το «*Ζωή μου, σας αγαπώ*», και το τρυφερό φιλί που αντάλλαξαν εκείνο το καλοκαίρι στον Μπουρνόβα.

Έχει για παρηγοριά και τη Λούλου. Της διαβάξει τα γράμματα του Φρέντι και της λέει ιστορίες για το πώς θα ήταν η ζωή αν ο Φρέντι δεν είχε πεθάνει. Έχει και τη φιλενάδα της την Άλιν. Δεν θα αργήσει όμως να τη χάσει και αυτή. Μια κρίση σκωληκοειδίτιδας που γύρισε σε περιτονίτιδα ήταν μοιραία – δεν υπήρχαν τότε τα μέσα να τη σώσουν. Η Άλιν δε θα ξανακάνει κούνια, που τόσο της άρεσε· και τα ωραία κόκκινα μαλλιά της δε θα ανεμίσουν

ξανά στο αεράκι που κατεβαίνει τα βραδάκια από το Σί-
πυλο, το βουνό στους πρόποδες του οποίου είναι χτισμέ-
νος ο Μπουρνόβα.

Αυτά όλα έγιναν μια άλλη εποχή, σε μια άλλη ζωή, όταν η
Λιλή, η Άλιν και ο Φρέντι ήταν νέοι, παιδιά σχεδόν· όταν
Ρωμιοί και Λεβαντίνοι ζούσαν αρμονικά στη Σμύρνη και
τον Μπουρνόβα, το ωραίο εξοχικό προάστιο της Σμύρ-
νης. Όταν στη Λεβαντίνικη γειτονιά του Μπουρνόβα, με
τα ωραία σπίτια και τους φαρδείς δρόμους με τα πλατά-
νια, ζούσαν Λεβαντίνοι και Ρωμιοί, όπως η οικογένεια της
Λιλής, και τα καλοκαίρια έρχονταν για παραθερισμό άλ-
λες οικογένειες, όπως αυτή του Φρέντι και της Άλιν. Όταν
Ρωμιοί και Λεβαντίνοι είχαν κοινωνικές συναναστροφές,
μετείχαν από κοινού σε αθλητικά δρώμενα, αντάλλασσαν
επισκέψεις, έπιναν τσάι, πήγαιναν σε βεγγέρες και χορούς.
Δεν υπήρχαν εθνοτικές διαφορές και τα ελληνικά εναλ-
λάσσονταν με τα αγγλικά και τα γαλλικά αβίαστα, σαν
κάτι φυσικό· σαν να ήταν εκφάνσεις της ίδιας γλώσσας.

Όλα όμως έχουν αλλάξει τα τελευταία χρόνια. Από τότε
που ο έφτασε ο ελληνικός στόλος και ο ελληνικός στρατός
αποβιβάστηκε στην παραλία της Σμύρνης με εντολή των
δυνάμεων της Αντάντ – κάποιον λένε μόνον των Άγγλων·
του Λόιντ Τζορτζ δηλαδή, του φίλου του Βενιζέλου. Έργο
του στρατού ήταν να περιφρουρεί την τάξη μέχρι να απο-
φασιστεί το μέλλον της πόλης με δημοψήφισμα. Όλος ο

ρωμαίικος πληθυσμός κατέβηκε στην παραλία να υποδεχθεί τους ελευθερωτές –έτσι νόμιζαν– Έλληνες. Η πόλη είχε πλημμυρίσει από ελληνικές σημαίες. Και όμως! Από την πρώτη ακριβώς στιγμή που Έλληνας στρατιώτης πάτησε πόδι στη γη της Μικράς Ασίας άρχισαν ταραχές και σκοτωμοί, που θα καταστέλλονταν προσωρινά με τα αυστηρά μέτρα που πήρε, εις βάρος Τούρκων αλλά και Ρωμιών, ο Στεργιάδης, ο νεοφερμένος από την Ελλάδα εκλεκτός του Βενιζέλου Διοικητής της Σμύρνης.

Η κατάσταση όμως δεν ησυχάζει. Σαν ηφαιστειο που κοιμάται μοιάζει η πόλη. Κάποια στιγμή θα εκραγεί, και τότε...

Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922. Η κυρία Χενριέτα βηματίζει νευρικά πάνω κάτω στο σαλόνι. Κάθε τόσο πάει στο παράθυρο και περιμένει με αγωνία να δει τον άντρα της να επιστρέφει. Έφυγε νωρίς το πρωί για το προξενείο. Έχει έρθει ειδοποίηση να είναι έτοιμοι όλοι οι Βρετανοί για αναχώρηση, και ο άντρας της πήγε να μάθει λεπτομέρειες. Οι φόβοι των πιο συνετών –απαισιόδοξων πες καλύτερα– επαληθεύονται. Το ηφαιστειο που κοιμόταν ξύπνησε. Η Ανατολία ξύπνησε από τον ύπνο αιώνων. Μέρα με τη μέρα έρχονται τα δυσάρεστα νέα. Ο ελληνικός στρατός, που δεν περιορίστηκε στην διατήρηση της τάξης στην Ιωνία αλλά προχώρησε στην ενδοχώρα, μετά από κάποιες νίκες, τώρα, όπως λένε οι φήμες, έχει νικηθεί και το μέτωπο έχει καταρ-

ρεύσει. Οι στρατιώτες οπισθοχωρούν άτακτα κι από πίσω ακολουθούν οι φοβεροί Τσέτες και ο στρατός του Κεμάλ. Καταστροφές, λεηλασίες και βιαιοπραγίες τρομοκρατούν την ύπαιθρο. Χωριά ερημώνουν, χωρικοί με τα υπάρχοντά τους φορτωμένα σε άμαξες, αραμπάδες και υποζύγια παίρνουν τον δρόμο της προσφυγιάς. Προς τη Σμύρνη, τη μεγαλούπολη. Εκεί θα ζητήσουν να βρουν καταφύγιο. Προσωρινά. Μέχρι οι Σύμμαχοι να βοηθήσουν να σταματήσει το κακό, να ησυχάσουν τα πράγματα. Μετά θα γυρίσουν στα σπίτια τους, όσα θα σώζονται, και θα ξαναφτιάξουν άλλα· θα ξαναδουλέψουν τα χτήματά τους να κάνουν την άλλοτε εύφορη γη να ξανακαρπίσει. Και άλλοτε έχουν γίνει ταραχές, και έχουν περάσει. Μαθημένοι είναι...

Στο μεταξύ, η μυρμηγκιά των ανθρώπων έχει γεμίσει τον τόπο. Στις πλατείες, τις εκκλησίες, τα σχολεία και τα δημόσια κτίρια, ακόμα και στο ελληνικό νεκροταφείο βλέπεις να κάθονται καρτερικά άνθρωποι περιμένοντας τη σωτηρία από την Ελλάδα· που δεν έρχεται. Η Ελλάδα είναι απύουσα. Ο Έλληνας Διοικητής έφυγε· όπως και ο τελευταίος Έλληνας στρατιώτης και ναύτης. Στην αυλή του σχολείου της οικογένειας της κυρίας Χενριέτας έχουν βρει καταφύγιο πλήθος προσφυγικές οικογένειες. Η κυρία Χενριέτα και όλη η οικογένεια κάνουν ό,τι μπορούν: μοιράζουν νερό, τρόφιμα, δίνουν ρούχα και κλινοσκεπάσματα.

Η κυρία Χενριέτα είναι ανήσυχη. Την προηγούμενη μέρα οι Τσέτες έφτασαν στον Μπουρνόβα, και καπνοί από φωτιές μαύρισαν τον ουρανό ως τη Σμύρνη. Κάποιοι που κατάφεραν να ξεφύγουν από εκεί μεταφέρουν τραγικές ειδήσεις: σφαγές αμάχων, γέρων και παιδιών, καταστροφές περιουσιών. Πόσο θα τους πάρει να έρθουν και στη Σμύρνη; Η κυρία Χενριέτα προσπαθεί να δείχνει ψύχραιμη, ενώ δεν είναι. Πρέπει σαν τον Τσαρλς, τον άντρα της, to keep a stiff upper lip*, όπως λέει εκείνος, για να μπορέσει η οικογένειά τους να βγει αλώβητη από την τρικυμία. Ο άντρας της είναι Εγγλέζος, και δεν αφήνει να φανούν οι τυχόν φόβοι και οι ανησυχίες του. Η Χενριέτα δεν είναι Αγγλίδα. Είναι γνήσια Λεβαντίνα: Αυστριακή με γαλλική καταγωγή από μια μακρά αλυσίδα Ουγενότων· γι' αυτό έχει μάθει να προετοιμάζεται για το χειρότερο. Όπως τώρα. Από το πρωί έχει μαζέψει σε τρεις βαλίτσες τα απολύτως απαραίτητα για την οικογένειά της. Όπου να 'ναι θα γυρίσει ο άντρας της να της πει τι αποφασίστηκε στο Προξενείο.

Η Λούλου, η γάτα, τριγυρίζει και κείνη ανήσυχη στα δωμάτια. Εδώ και δύο χρόνια είναι μέλος της οικογένειας της κυρίας Χενριέτας. Την έφερε εδώ η Λιλή. Με δάκρυα στα μάτια την αποχωρίστηκε. Μαζί με τη μητέρα της και

* Κυριολεκτικά: «Να κρατήσουν άκαμπτο το πάνω χέιλος». Πρόκειται για αγγλική ιδιωματική έκφραση. Η ιδέα του άκαμπτου άνω χείλους κατέστη ιδανικό για τον βρετανικό λαό, ιδιαίτερα κατά τη βικτοριανή εποχή. Σε ελεύθερη απόδοση: «Να παραμείνουν ψύχραιμοι, να είναι γενναίοι».

τις αδελφές της –ο πατέρας τους είχε πεθάνει– έφευγαν. Πήγαιναν στην Ελλάδα. Η μητέρα της, έξυπνη, προνοητική και δυναμική γυναίκα, άκουσε τη συμβουλή κάποιου που ήξερε καλά τα πράγματα και τη συμβούλεψε να φύγει. «Κυρία Χρυσάνθη, έχεις κορίτσια, φύγε όσο είναι καιρός. Οι Έλληνες δεν μπορούν να κρατήσουν πολύ ακόμα», της είπε. Και εκείνη είχε την εξυπνάδα να τον ακούσει.

«Κυρία Χενριέτα, σας παρακαλώ, δεχθείτε να κρατήσετε τη γάτα μου όσο θα λείπουμε. Δεν μπορούμε να την πάρουμε μαζί μας – η μαμά λέει πως το ταξίδι με πλοίο δεν είναι ό,τι καλύτερο για μια γάτα. Κοντά σας θα είμαι ήσυχη ότι θα είναι καλά. Θα παίζει με την Άιρις, που την ξέρει και την αγαπά. Όταν στρώσει η κατάσταση θα ξαναγυρίσουμε, έτσι λέει η μαμά, και τότε θα την πάρω πίσω. Ως τότε, σας παρακαλώ να μου την προσέχετε...» της είχε πει με δάκρυα στα μάτια. Η κυρία Χενριέτα δέχτηκε – έχει καλή καρδιά. Είχε μάθει και για το σύντομο ειδύλλιο της Λιλής με τον Φρέντι, και λυπάται το όμορφο κορίτσι.

«Θα την προσέχουμε μέχρι να ξαναγυρίσετε, μην ανησυχείς», την καθησύχασε.

Να όμως που τώρα δεν μπορεί να τηρήσει τον λόγο της. Σίγουρα δε θα αφήσουν τη γάτα να έρθει μαζί τους στο πολεμικό πλοίο που θα έρθει να τους παραλάβει. Αυτό της το έχει τονίσει ο άντρας της. Η Λούλου έχει ακού-

σει τις συζητήσεις του αντρόγυνου. Τα επιχειρήματα της κυρίας Χενριέτας –«Θα την κρύψω στο καλαθάκι με τα τρόφιμα...»– και τις αντιρρήσεις και τα επιχειρήματα του άντρα της: «Δεν είναι κούκλα να την κρύψεις· είναι πλάσμα ζωντανό. Θα νιαουρίσει, κάτι θα κάνει. Θα την ανακαλύψουν και θα τη διώξουν· μπορεί και να την πετάξουν στη θάλασσα», λέει σκληρά.

Άκου να την πετάξουν στη θάλασσα! Τι είναι, σκουπίδι; Ούτε τα σκουπίδια δεν πετάς στη θάλασσα. Δεν θα μείνει άλλο εδώ. Δεν έχει θέση πια στην οικογένεια αυτή. Καλά ήταν τόσον καιρό – όχι όπως όταν ήταν με τη Λιλή, αλλά καλά· έπαιζε και με το κοριτσάκι. Όμως τη Λιλή δεν την αντικατέστησε στην καρδιά της. Αυτή ήταν η μαμά της, μαζί της από τη μέρα που άνοιξε τα μάτια της, από τότε που εκείνος ο ωραίος νέος της τη χάρισε, μαζί με το ποίημα και το φιλί του. Αυτή της μιλούσε για τις αναμνήσεις και τους καημούς της. Τα θυμάται όλα αυτά η Λούλου με τρυφερότητα και νοσταλγία. Γιατί τα ωραία πράγματα να τελειώνουν; Θα φύγει. Το αποφάσισε. Θα γυρίσει πίσω, στο σπίτι που έζησε με τη Λιλή και την οικογένειά της. Εδώ, σε αυτή την πόλη, δεν έχει θέση.

Και η Λούλου έφυγε – αθόρυβα, χωρίς αποσκευές, όπως φεύγουν οι γάτες. Άφησε πίσω την πόλη που είχε αρχίσει να καίγεται. Μια κόλαση φωτιάς απλωνόταν τρώγοντας σαν πύρινος δράκος σπίτια, κτίρια... Παντού φόβος, φωνές, πανικός, τσαλαπάτημα. Όλοι τρέχουν στην παραλία να σωθούν, να βρουν ένα πλεούμενο να τους μεταφέρει

απέναντι. Στην Ελλάδα. Αγωνία. Θάνατος παντού. Ποιος έβαλε τη φωτιά; Από πού ξεκίνησε;

Δεν έχω σκοπό να σας φορτώσω με λεπτομέρειες και περιγραφές για εκείνες τις τραγικές ημέρες του Σεπτεμβρίου του 1922. Μπορείτε να ανατρέξετε και να διαβάσετε τα σχετικά μόνοι σας. Έχουν χυθεί ποταμοί μελάνης – ιστορίες, αφηγήσεις, μυθιστορήματα, ποίηση, τραγούδια, όλα μιλούν για μια απίστευτη καταστροφή, για τη χαμένη πατρίδα και τη φοβερή πυρκαγιά που κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της όμορφης πόλης.

Τη Λούλου δεν την απασχολεί το χάος που επικρατεί. Μόνη της έγνοια είναι να βγει αλώβητη από την κόλαση. Να ξεγλιστρήσει ανάμεσα από τα πόδια ανθρώπων, να προσέξει να μην την πατήσουν, να μην πλησιάσει προς τη μεριά που έρχεται η φωτιά. Να βρει τον δρόμο για τον Μπουρνόβα. Τον δρόμο για το σπίτι της...

Και θα βρει τον δρόμο της η Λούλου. Μέσα από αμπέλια και καμένα χωράφια, με το αλάθητο ένστικτο της φυλής της, φτάνει επιτέλους, αργά το βράδυ, στο σπίτι της. Παντού νέκρα και σιωπή. Οι Τούρκοι έχουν φύγει, μπήκαν στη Σμύρνη. Όσοι κάτοικοι γλίτωσαν και δεν έφυγαν κρύβονταν φοβισμένοι.

Ευτυχώς το σπίτι δεν είχε καεί. Η πόρτα, βέβαια, ήταν σπασμένη, όπως και τα τζάμια στα παράθυρα του ισογείου. Προσεκτικά μπαίνει μέσα – δε θέλει να έχει απρόοπτα συ-

ναπαντήματα. Περνώντας πάνω από σπασμένα γυαλικά, αναποδογυρισμένα έπιπλα και ρούχα πεταμένα ένα γύρο, ψάχνει να βρει μια ήσυχη μεριά να κρυφτεί. Το ξέρει, εδώ θα είναι ασφαλής. Η καταιγίδα πέρασε. Το δωμάτιο της Λιλής δεν έχει υποστεί μεγάλες καταστροφές, εκτός από το στρώμα που είναι διπλωμένο στο σιδερένιο κρεβάτι. Κάποιοι το έχουν ξεσκίσει ψάχνοντας να βρουν κρυμμένους θησαυρούς: κοσμήματα, χρήματα. Τη Λούλου δεν τη νοιάζει, βρίσκει μια μεριά που δεν έχει μεγάλες ζημιές, κουλουριάζεται και κοιμάται. Φαντάζεται πως κοιμάται αγκαλιά με τη Λιλή – το στρώμα κρατά ακόμα τη μυρωδιά εκείνης.

Εδώ τη βρίσκει το άλλο πρωί η Μελέκ, η πιστή Τουρκάλα «υπηρέτρα» που έχει αναλάβει να προσέχει το σπίτι όσο θα έλειπε η οικογένεια. Δεν μπόρεσε να κάνει πολλά όταν οι άγριοι Τσέτες όρμησαν μέσα σπάζοντας την πόρτα. Τουλάχιστον δεν έβαλαν φωτιά, πήγαν πιο κάτω. Η ίδια δεν τόλμησε να φανερωθεί· είχε δει πώς φέρονταν σε συμπατριώτισσες και συμπατριώτες της που δούλευαν, όπως εκείνη, σε χριστιανικά σπίτια.

Κοιτάζει απορημένη τη Λούλου.

«Λούλου γιαβρούμ, πώς ήρχες εδώ, τζιέρι μου; Αχ, τι σε αρρωτάω η λωλή; Εδώ είναι το σπίτι σου. Το είχα πει εγώ στη Λιλή να μη σε πάει στι ξένοι...» Παίρνει τη γάτα αγκαλιά. «Έλα να σου βάλω να φας κατιτίς και μετά θα παστρέψουμε κομματάκι ένα γύρο. Ε; Ντροπής πράματα...» μουρμουρίζει με τη γάτα αγκαλιά και βγαίνει από το δωμάτιο.

Η Λούλου έζησε ως τα βαθιά γεράματα κοντά στη Μελέκ, τον άγγελό της, όνομα και πράμα. Έμεναν στο μικρό σπίτι στον κήπο, που ήταν άλλοτε το σπίτι του κηπουρού. Το μεγάλο σπίτι το πήραν Τούρκοι. Κάθε τόσο έφτανε και ένα γράμμα από την Αθήνα. Η Λιλή έγραφε στη Μελέκ τα νέα της, και περίμενε απάντηση, για να μαθαίνει και τα νέα από εκεί. Ο δάσκαλος του τούρκικου σχολείου διάβαζε στη Μελέκ τα γράμματα της Λιλής – ο ίδιος έγραφε και τις απαντήσεις, γιατί η Μελέκ ήταν αγράμματη. Έτσι έμαθε η Λιλή για την επιστροφή και τη σωτηρία της Λούλου της. Από τα γράμματα της Μελέκ. Η Λιλή έστελνε την αγάπη της και έλεγε πως όταν ησύχαζαν τα πράγματα θα γύριζε να πάρει τη Λούλου.

Δε γύρισε ποτέ.

Δε μεγάλωσε δικά της παιδιά. Κανείς άλλος εκτός από τον αγαπημένο μικρό ανιψιό της, που είχε και το όνομα του πατέρα της, δεν τη φώναζε Λούλου. Ο Κίμων μόνο την έλεγε «μαμά Λουλού».

Τι κοινό έχουν η Μόνα Λίζα, η Κλεοπάτρα, ο Κολοκοτρώνης, η Κασσιανή και η Αυγούστα Θεοδώρα; Μια Γαλλίδα Σουλτάνα και η Μπουμπουλίνα; Η Άννα Κομνηνή και ο Μωυσής; Η βασίλισσα Αμαλία και ένα ορφανό φτωχόπαιδο στην Αγγλία; Ο ποιητής Πετράρχης και η Μύρτις; Η ωραία Ελένη και ένας траπεζίτης, και αυτός με τον Καποδίστρια; Η Ρωξάνη και ένας συνταξιούχος φύλακας Μουσείου; Μια χήρα στη Μάνη και γυναίκες της καθημερινότητας; Τι τους συνδέει;

Διαβάστε το βιβλίο για να μάθετε τις μυστικές τους ιστορίες. Αλήθειες καλά κρυμμένες στα βάθη της Ιστορίας ή δημιουργήματα της φαντασίας.

*Ακόμη ένα απολαυστικό βιβλίο
με την εξαιρετη πένα της Ελένης Κ. Τσαμαδού,
όπου πρωταγωνιστούν άνθρωποι και... γάτες.
Πανέξυπνες και ραδιούργες,
τρυφερές, υπέροχες, μοναδικές ΓΑΤΕΣ.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΖ. 26766

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η